

POSTANOWIENIE

Dnia 13 czerwca 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Manowska (przewodniczący)

SSN Jacek Grela

SSN Joanna Misztal-Konecka (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku A. D.
przy uczestnictwie J. D.
o pozbawienie władzy rodzicielskiej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 13 czerwca 2019 r.,
zażalenia wnioskodawcy
na postanowienie Sądu Okręgowego w P.
z dnia 7 lutego 2019 r., sygn. akt II Ca (...),

oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

1. Postanowieniem z 7 lutego 2019 r. Sąd Okręgowy w P., po rozpoznaniu apelacji J. D. od postanowienia Sądu Rejonowego w P. z 21 listopada 2018 roku, sygn. akt III Nsm (...), uchylił zaskarżone postanowienie, zniósł postępowanie przed Sądem Rejonowym w P. w dniu 21 listopada 2018 roku oraz sprawę przekazał temu sądowi do ponownego rozpoznania, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania odwoławczego.

Sąd Okręgowy uznał, że zaskarżone orzeczenie zapadło w warunkach nieważności z powodu pozbawienia uczestnika możliwości obrony swoich praw (choć nastąpiło to z powodów niezależnych od sędziego referenta). Procedując na

rozprawie w dniu 21 listopada 2018 r. Sąd Rejonowy nie posiadał wiedzy o ustanowieniu przez uczestnika pełnomocnika oraz jego niezdolności do stawianictwa na rozprawie w tym dniu, albowiem informacja w tym przedmiocie - mimo jej wpływu drogą mejlową w dniu poprzedzającym rozprawę do Biura Podawczego Sądu - została przekazana sędziemu referentowi dopiero w dniu rozprawy, kilka godzin po wydaniu orzeczenia. Sąd Okręgowy podkreślił, że powiadomienie sądu o przyczynie nieobecności pełnomocnika obligowało sąd do odroczenia rozprawy w myśl art. 214¹ K.p.c. W przedmiotowej sprawie, w wyniku nieprawidłowości organizacyjnych po stronie Sądu, nie doszło do odroczenia rozprawy, w wyniku czego uczestnik pod swoją nieobecność nie mógł być na rozprawie reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika, który wniósł o odroczenie rozprawy i należycie usprawiedliwił swoją nieobecność, przez co naruszone zostało jego prawo do obrony. Strona nie może ponosić negatywnych konsekwencji niewłaściwej organizacji pracy w Wydziale czy też błędów lub niedopatrzeń w zakresie obiegu korespondencji, także tej przesyłanej drogą mejlową.

2. Na powyższe postanowienie zażalenie złożyła A. D., domagając się jego uchylenia. Zarzuciła naruszenie przepisów postępowania, a mianowicie art. 214 § 1 K.p.c. i art. 214¹ § 1 K.p.c. w zw. z art. 379 pkt 5 K.p.c., art. 379 pkt 5 K.p.c. w zw. z art. 86 K.p.c., a w konsekwencji także art. 386 § 2 K.p.c.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

3. Rozpoznając przewidziane w art. 394¹ § 1¹ K.p.c. (który znajduje odpowiednie zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym zgodnie z normą art. 13 § 2 K.p.c.) zażalenie na kasatoryjne orzeczenie sądu drugiej instancji, Sąd Najwyższy bada jedynie, czy sąd ten prawidłowo zastosował art. 386 § 2 lub 4 K.p.c. Zgodnie z tymi przepisami, sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok (odpowiednio postanowienie orzekające co do istoty sprawy) i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania tylko w przypadku nieważności postępowania (§ 2), nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo gdy zachodzi konieczność przeprowadzenia przez ten sąd postępowania dowodowego w całości (§ 4).

Zażalenie na orzeczenie kasatoryjne służy przeprowadzeniu kontroli, czy orzeczenie zostało prawidłowo oparte na jednej z wymienionych przesłanek, a zatem, czy powołana przez sąd odwoławczy przyczyna uchylenia odpowiada ustawowej podstawie. Przedmiotem badania przy rozpoznaniu zażalenia jest istnienie procesowych podstaw wydania przez sąd drugiej instancji wyroku (postanowienia) kasatoryjnego, zamiast merytorycznego zakończenia sprawy. Przedmiotem oceny Sądu Najwyższego jest ewentualny błąd sądu odwoławczego przy kwalifikowaniu określonej sytuacji procesowej jako odpowiadającej powołanej przez ten sąd podstawie orzeczenia kasatoryjnego (postanowienia Sądu Najwyższego z 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSNC 2013/3/41; postanowienie Sądu Najwyższego z 14 marca 2019 r., IV CZ 94/18, niepubl.), stąd w zależności od wyniku tej oceny Sąd Najwyższy albo oddala zażalenie, albo uchyla zaskarżony wyrok (postanowienie) (postanowienie Sądu Najwyższego z 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12, niepubl.; postanowienia Sądu Najwyższego z 6 sierpnia 2014 r., I CZ 48/14, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 22 lutego 2018 r., I CZ 22/18, niepubl.; postanowienia Sądu Najwyższego z 28 marca 2018 r., V CZ 18/18, niepubl.).

4. W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalone jest stanowisko, że nieważność postępowania wskutek pozbawienia strony możliwości obrony jej praw zachodzi w rozumieniu art. 379 pkt 5 K.p.c. wówczas, gdy skutek naruszenia przez sąd przepisów postępowania strona procesu, wbrew swej woli, zostaje faktycznie pozbawiona możliwości działania (np. orzeczenie Sądu Najwyższego z 1 lutego 1961 r., IV CR 151/60, niepubl.; orzeczenie Sądu Najwyższego z 21 czerwca 1961 r., III CR 953/60, LEX nr 1633604; wyrok Sądu Najwyższego z 10 lipca 1974 r., II CR 331/74, OSNC 1975/5/84; wyrok Sądu Najwyższego z 27 maja 1999 r., II CKN 318/98, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 31 stycznia 2018 r., I CZ 3/18, niepubl.; postanowienie Sądu Najwyższego z 26 kwietnia 2018 r., IV CSK 590/17, niepubl.).

5. Jako jedna z egzemplifikacji przyczyn nieważności postępowania wskazywane jest przeprowadzenie rozprawy, po której wydano wyrok, mimo że pełnomocnik strony złożył uzasadniony wniosek o odroczenie rozprawy, choćby o terminie rozprawy prawidłowo zawiadomiono stronę (wyrok Sądu Najwyższego

z 16 października 1972 r., III CRN 236/72, niepubl.; wyrok Sądu Najwyższego z 19 września 2002 r., I PKN 400/01, OSNAPiUS 2004/9/152; wyrok Sądu Najwyższego z 10 maja 2000 r., III CKN 416/98, OSNC 2000/12/220; wyrok Sądu Najwyższego z 30 listopada 2004 r., IV CK 304/04, niepubl.). Wymienione bowiem w art. 214 K.p.c. przyczyny odroczenia rozprawy odnoszą się także – *per analogiam* - do pełnomocnika procesowego strony, a nadzwyczajnym wydarzeniem, o którym mowa w art. 214 K.p.c., jest niewątpliwie nagła choroba potwierdzona stosownym zaświadczeniem.

Równocześnie jednak Sąd Najwyższy zwracał uwagę na dwie okoliczności. Po pierwsze, nadzwyczajne wydarzenie w postaci choroby pełnomocnika procesowego jest przy tym przeszkodą, której nie można przewyciężyć, tylko wtedy, gdy pełnomocnik - ze względu na nią - nie miał możliwości ustanowienia substytutu procesowego (np. wyrok Sądu Najwyższego z 30 listopada 2004 r., IV CK 304/04, niepubl.). Po drugie, Sąd Najwyższy dostrzegał, że nie dochodzi do naruszenia przepisów postępowania powodujących jego nieważność, gdy sąd nie rozpatruje wniosku o odroczenie rozprawy, ponieważ został on złożony w sposób i w czasie uniemożliwiającym jego dotarcie do składu orzekającego (wyrok Sądu Najwyższego z 19 września 2002 r., I PKN 400/01, OSNAPiUS 2004/9/152). Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym zażalenie podziela to stanowisko, choć przepisy Kodeksu postępowania cywilnego nie wskazują w jakim terminie powinien być złożony wniosek o odroczenie rozprawy. Nie można pominąć, że stosownie do art. 214 § 1 K.p.c. rozprawa ulega odroczeniu, jeżeli sąd stwierdzi nieprawidłowość w doręczeniu wezwania albo jeżeli nieobecność strony jest wywołana nadzwyczajnym wydarzeniem lub inną znaną sądowi przeszkodą, której nie można przewyciężyć. Odroczenie rozprawy następuje zatem, gdy sądowi znana jest przyczyna nieobecności strony (odpowiednio – jej pełnomocnika) wywołana przeszkodą, której nie można przewyciężyć. Stosowny wniosek zatem winien zostać przekazany sądowi jako instytucji w taki sposób, by sąd orzekający miał możliwość powzięcia o nim wiedzy, nie później niż w chwili poprzedzającej przeprowadzenie rozprawy. Z istoty wniosku o odroczenie rozprawy wynika bowiem, iż powinien być on złożony w sposób i w czasie umożliwiającym sądowi jego rozpoznanie przed przeprowadzeniem rozprawy. Nie można mówić

o naruszeniu przez sąd przepisów postępowania, jeżeli wniosek o odroczenie rozprawy w ogóle nie zostanie złożony, choćby istniały obiektywnie okoliczności uzasadniające jej odroczenie (np. pełnomocnik udający się na rozprawę uległ wypadkowi samochodowemu). Sąd nie narusza też przepisów, jeżeli nie rozpoznaje wniosku złożonego w sposób uniemożliwiający jego dotarcie do składu orzekającego przed rozprawą (np. wniosku wysłanego do sądu pocztą z odległego miejsca w przeddzień rozprawy). Składający wniosek o odroczenie rozprawy powinien przy tym uwzględnić obiektywnie istniejące warunki przekazania jego wniosku. Nie wystarczy więc samo złożenie (przesłanie) wniosku o odroczenie rozprawy, ale konieczne jest uczynienie tego w sposób (i w czasie) umożliwiający sądowi jego rozpoznanie.

Oczywiście uwagi te uwzględniają równoczesne postawienie sądowi wymagania prawidłowego zorganizowania obiegu dokumentów tak, aby wnioski złożone w sposób i czasie umożliwiającym sądowi ich rozpoznanie, rzeczywiście do składu orzekającego docierały (wyrok Sądu Najwyższego z 28 listopada 1997 r., I CKU 175/97, niepubl.; wyrok Sądu Najwyższego z 3 kwietnia 2001 r., I CKN 19/99, niepubl.; wyrok Sądu Najwyższego z 4 lipca 2008 r., I CSK 20/08, niepubl.).

6. Wskazane przez Sąd Okręgowy okoliczności potwierdzają, że doszło do naruszenia przez sąd przepisów postępowania, na skutek czego doszło do pozbawienia uczestnika możliwości obrony swoich praw. Analiza akt sprawy wskazuje, że:

- 15 października 2018 r. uczestnik postępowania otrzymał odpis wniosku w sprawie oraz wezwanie do osobistego stawiennictwa na rozprawie wyznaczonej na dzień 21 listopada 2018 r.,

- 5 listopada 2018 r. uczestnik ustanowił pełnomocnika w osobie adw. M. P., o czym jednakże Sąd nie został powiadomiony;

- 20 listopada 2018 r. o godz. 18.13 oraz o 18.35 adw. M. P. wysłał na adres mejlowy Biura Obsługi Interesantów Sądu Okręgowego w P. mejla wraz z dołączonym wnioskiem o odroczenie rozprawy wyznaczonej na 21 listopada 2018 r. przed Sądem Rejonowym w P. w sprawie III Nsm (...), do którego jednakże

nie dołączył skanu pełnomocnictwa udzielonego przez uczestnika; mejl został zatytułowany „sprawa III Nsm (...)”;

- 21 listopada 2018 r. o godz. 7.13 adw. M. P. wysłał na tenże sam adres mejlowy brakujący skan pełnomocnictwa;

- 21 listopada 2018 r. o godz. 8.35 Biuro Obsługi Interesantów Sądu Okręgowego w P. przekierowało korespondencję mejlową do III Wydziału Rodzinnego i Nieletnich Sądu Rejonowego w P.;

- 21 listopada 2018 r. w godz. 11.38-12.12 odbyła się rozprawa w sprawie niniejszej i zapadło orzeczenie rozstrzygające o przedmiocie postępowania;

- 21 listopada 2018 r. wykonano wydruk opisanej wyżej korespondencji, który o godz. 14.00 został przekazany stażyscie odpowiedzialnemu za obsługę referatu, a o godz. 14.05 – sędziemu referentowi sprawy III Ns (...);

- 26 i 30 listopada 2018 r. do Sądu Rejonowego w P. wpłynęły oryginały wniosku o odroczenie rozprawy wraz z pełnomocnictwem i odpisem zaświadczenia o niezdolności pełnomocnika do udziału w rozprawie.

Uwzględniając, że niezdolność pełnomocnika uczestnika do stawiennictwa powstała 20 listopada 2018 r., uznać należy, iż istniały obiektywne przeszkody w zapewnieniu zastępstwa następnego dnia na rozprawie. Wprawdzie brak podstaw do uznania, że skuteczne powiadomienie sądu o przeszkodach w stawiennictwie pełnomocnika na rozprawie w dniu 21 listopada 2018 r. miało miejsce 20 listopada 2018 r., skoro korespondencja mejlowa została wysłana poza godzinami urzędowania jednostek sądownictwa powszechnego, co więcej, na adres Sądu Okręgowego w P., choć sprawę rozpoznawał wówczas Sąd Rejonowy w P. W istocie korespondencja została skierowana na właściwy adres mejlowy dopiero w godzinach porannych 21 listopada 2018 r., jednakże na oficjalny adres mejlowy właściwego wydziału Sądu Rejonowego została przekierowana o godz. 8.35. Wadliwą organizacją obsługi korespondencji mejlowej w wydziale sądu tłumaczyć zatem przychodzi to, że informacja o przyczynie niestawiennictwa pełnomocnika uczestnika nie dotarła do godziny 11.38 do rąk sędziego prowadzącego postępowanie. Należy zatem podzielić stanowisko Sądu Okręgowego, że doszło w niniejszej sprawie do nieważności postępowania.

7. Sąd Najwyższy dostrzega, że w niniejszej sprawie na rozprawę został prawidłowo wezwany uczestnik postępowania. Mimo to, nie stawiał się ani nie przedłożył żadnego usprawiedliwienia swojej nieobecności. Nie może to jednak zmieniać oceny przebiegu postępowania w sprawie niniejszej, skoro uprawnieniem uczestnika jest przedstawienie swoich racji na rozprawie, korzystanie z profesjonalnej pomocy prawnej, a zaistnienie przeszkody w skorzystaniu z tych uprawnień z powodu nadzwyczajnych okoliczności nie może prowadzić do pozbawienia uczestnika możliwości realizacji obrony swoich praw w sposób przez siebie obrany. W niniejszej sprawie doszło bowiem do rozpoznania sprawy na jednej tylko rozprawie (na którą pełnomocnik uczestnika nie mógł przybyć z powodu nagłej przeszkody zdrowotnej) i wydania orzeczenia kończącego postępowanie bez zapoznania się przez sąd ze stanowiskiem uczestnika. Nastąpiło to w sytuacji, w której uczestnik był zainteresowany przedstawieniem swojego stanowiska oraz podjęciem czynności procesowych.

Wbrew stanowisku skarżącej uznać trzeba, że zarzutu zaniedbania dbałości o swoje interesy – poprzez zaniechanie złożenia pisma procesowego w odpowiedzi na żądanie pozbawienia władzy rodzicielskiej – nie sposób skutecznie postawić, skoro brak możliwości wzięcia udziału w rozprawie ujawnił się w przeddzień rozprawy i wynikał z nagłego zachorowania pełnomocnika.

8. Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji, na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 K.p.c.